

nikolas, prokleta historija goran tribuson

Želimo li biti potpuno iskreni, želimo li projasniti i razumijeti svaki svoj čin, ma koliko on bio malen, neznatan spram pravih povijesnih gesta, koje uvijek čine greben Vremena i koje uvijek halapljivo prožderu male »anonimne« tokove, neki puta nabijene podjednaki smislom i podjednakom snagom, svakako nam je ustvrditi da mi nismo ni po čemu krivci tegobama radnika rudnika nedaleko od te Marie, koji su onog neobično vrućeg majskog dana 1927. čekali svoje tromjesečne neisplaćene nadnice. Zar ne, učitelju moj, zar nije tako? Zašto ne potvrdiš i sada? Mi smo zapravo bili samo slučajnici koji su, vrzmajući se po bolesničkoj sobi umirućeg, neoprezno uništili neki spasonosni medikament ili pomagalo koje bijednika držalo u životu. Uostalom, što ako i nije bilo tako, što ako smo uradili sve svjesno i posve namjerno? No, evo, ukoliko vrijeme nije u svemu naplatilo svoj dio duga, čitava se storijska odigrala upravo ovako.

Blindirani kamionet s parama za radnike trebao je tog dana, nakon podosta naporne vožnje, zastati nedaleko od Ribeauvilléa, gdje su obično vozač, dva policajca i službenik rudarske kompanije ručali i otpočivali sat — dva u izletištu koje se smjestilo upravo na pola puta između St Diea i Ribeauvilléa. Izletišta je bilo na osami i vodili su ga jedina četrdesetogodišnja Njemica i njezina gluha majka, koja je imala tko zna koliko godina na grbači. Sjećam li se kako smo se obradovali kada smo saznali da je Njemica užasno podozriva i nepovjerljiva, ali da u sebi ima jednu pomalo pritajenu nimfomansku karakteristiku? Sjećam se koliko smo samo skupo platili tu informaciju? Novac je trebao stići u četvrtak poslije podne, a mi smo se u izletištu pojavili u utorak ujutro. Utorak, srijeda i četvrtak bili su dani kada u izletištu u pravilu nikoga ni nema, pogotovo u ovo doba godine. I onda je negdje u srijedu oko pola dva uslijedio taj famozni ručak. Njemica nas je dvorila, dok je babetina poslovala nešto na kat. Iznemada sam predložio gospođi Greti stanovitu sumu novaca ako pristane da spava s nama. Bila je iznenađena, osupnuta, konsternirana i prije no što je uspjela bilo što odgovoriti ja sam podvostručio ponuđenu sumu, koja ionako nije bila mala. Tresnula je poslužavnikom po stolu i viknula, istog trena ja sam učetvorostučio sumu i izvukao svežanj novih, suštavih banknota. Sva zelena u licu, ona je iznenađena sjela za naš stol; nije mogla vjerovati svojim ušima, nije mogla mi pretpostaviti da bi joj netko mogao tako iznebuha izvesti takvu nepodopštinu. Nisam joj zapravo dao da predahne, nego sam malopredašnjoj ponudi dodao još jedan snopić banknota. Ne izustaviš ni riječi, počela je drhtati po čitavu tijelu. Mislim da joj nisu trebale te pare, nego da ju je naprosto uzbuđivala činjenica što prema njoj postupamo kao prema najobičnijoj kurvi.

Znaš, san svake žene jest da dogura do kurve, kao što je san svakog muškarca da postane razbojnik. Jer, jedino kurvinjski i razbojnički životi imaju stanovitu punoću. Pa ipak, i jedno i drugo, i žensko i muško, jezivo se boje tog sna, strepe i drhću pred mogućnošću njegova otjelotvorenja.

Prišao sam gospođi Greti i počeo je besidno gladiti po bujnim, mesnatim dojčkama. Nije se opirala. I dok si ti krenuo gore da zaključaš babu, ja sam joj zavukao ruku među noge i na dlanu osjetio pravu poplavu, gaćice su joj bile skroz-naskroz vlažne. Zabacila je glavu preko naslona stolice i počela ispuštati nekakve poluartikulirane jecaje. Zatim mi je, podignuvši lagano svoju debelu mesnatu stražnjicu, pomogla da joj skinem gaćice, a onda me je svojim užurbanim, nestrpljivim rukama ovila oko struka i jednim spretnim pokretom smaknula moje hlače naniže. Sjećam se da si u tom času zaključavao ulazna vrata stavlajući na njihovo okno tablicu »ZATVORENO«. Gospođa Greta šaputala mi je na uho neke tihe, skriptutave njemačke riječi, koje su zvučale otprilike kao: »Hajde mali, razvali me!«, a ja sam je mučio draškajući nabrekli udom njezin vlažni, topli i nemirni rasporak. I onda, u trenu kada je to najmanje očekivala, kada je vjerojatno već pomišljala da ću se do kraja tako igrati na njenim dlakavim, kovrdžavim vratima, da ću je češkati spolovилом sve dok iz njeja ne šikne toplo bijelo sjeme, ja sam svom snagom jurnuo u nju. Sjećam se koliko je brutalnosti bilo u tom našem životinjskom obračunu. Greta je njištala kao zdrijebica čupajući mi kosu s tjemena, dok sam se ja poput razuzdanog pastuha pokušavao što brže i što dublje zgurati u nju. Stolica je užasno škripala, prijeteci da se svakog časa raspadne pod našim teretom. Predani do kraja našoj bezobzirnoj i divljoj igri, jedva smo uspijevali održati ravnotežu, a onda smo se na koncu ipak strovalili na pod, gdje sam ja, vjerojatno prebrz i previše nestrpljiv, svršio prskajući u malim, kratkim grčevima po njezinom napetom trbuhu. Stegnuci i drhćući strahom nezadovoljene ženske, zgrabila te za ramena i odvukla ka uskom otomanu, pa kako nije mogla dočekati da se skineš, primila te čvrsto oko vrata i pritisnula ti lice među svoje noge, tjerajući te da je umiriš spretnim pokretima jezika.

I tako je prolazilo to poslijepodne, tako je prolazila ta noć. Ponekad ona nije puštala nas, ponekad opet nismo mi puštali nju. Uglavnom, mislim da je njoj prije dozlogrdilo, jer si ti nemilice rabio svoju dragocjenu, demonsku sposobnost dugih, postojanih erekcija, koje su nju izluđivale, ali i iscrpljivale do temelja.

U četvrtak poslije podne, kada je stigao očekivani kamionet s novcem, poštom i nekim drugim priborom, gospođa Greta spavala je dubokim, umornim i postojanim snom. Prvim hicem iz sačmarice, koji sam ispalio pedantno nišaneći na malu razdaljinu, ubio sam jednog policajca i ranio službenika kompanije, dok su drugi policajac i šofer pobjegli glavom bez obzira. Zatim smo veoma lako i veoma jednostavno pokupili novac i na motokotaču bivšeg Gretinog muža pobjegli prašnjavim drumom prema Colmaru, sjećajući se još dugo tog idličnog i korisnog izleta, tog sna u kojem smo od gospođe Grete napravili kurvu, a od nas samih razbojnike, iskušavajući moć i retoriku postojane erekcije, lažne ali izuzetno uspješne argumente nabrekla kurca!

Da, demone moj, rado se sjećam tih trenutaka, rado se sjećam tog punog, jasnog i velikog življenja, širokog kao rijeka koja neumorno i neumoljivo teče prema jednom — jedinom i tečno određenom usću. Da, rado se sjećam tih trenutaka u kojima sam se, opijen pravim osjećajima nespontanosti, prepuštao strastima i snovima, znajući da će me oni odnijeti do prave i jedine postojbine, do pravog i jedinog ljudskog raja. Zato sam, da, sada to jasno i pozitivno znam, iz čitavog ovog ljudskog blata uspio izaći

čiste i neokaljane duše. Prepun radosti i znanja. I mira, mira koji me vodi kroz ovu posljednju noć, kroz noć nakon koje me čekaju blaga krvnikova ruka i njegova čvrsta omča.

20.

Pitam se i danas što je tinjalo u tvojoj duši u onim danima kada si se naoko predano, a u stvari površno, družio s neuglednim i siromašnim rimskim studentom Teom Valvasorijem. U prvom trenu mislio sam da se radi o čudnoj spontanoj blagonaklonosti i neobjašnjivim dobročiniteljskim izljevima, koji su u stvari, učenice moj, mogli biti izuzetno opasni po tebe i po sve što si do tada naučio. No samo veliko i puno povjerenje u tebe, nije mi dozvoljavalo da se miješam; negdje duboko u sebi osjećao sam da ćeš ti ipak progutati tog kržljavog, nespretnog i bradatog zanesenjaka, prije no što te inficira svojim beskorisnim svjetonazorima.

Sjećam se, bilo je to u Rimu 1930. godine, nekoliko mjeseci nakon što si uspio ostaviti Mariju Fornezzari, riješivši je njezina skupocijena nakita. Dobro se sjećam one noći u malom restoranu na Piazi Navona, kada si Valvasoriju, nakon jedne duge i zamorne »filosofske« diskusije, dao onaj najskuplji Marijin briljant, da bi mu pomogao da ispliva iz katastrofalne financijske situacije u kojoj se nalazio. Te večeri postalo mi je sve jasno. Tebe je, na neki način, zanimala Valvasorijeva priroda, njegov način razmišljanja, njegove ideje koje je raščlanjivao i u koje se neprestano zaplitalo, ponajviše zbog toga što poput ostalih »neodabranika« nije posjedovao čistoću i preciznost onog »znanja« koje si imao ti. Valvasori je bio upravo opsjednut jednom knjigom, ne znajući da se znanje ne crpi iz knjiga, nego iz zvijezda, iz magle, iz vlastitog unutarnjeg plamena. Ta knjiga bila je, sjećam se, *Delitto e castigo* i on ju je neprekidno počimjao još jednom čitati iznova, ne propuštajući niti jedan pogodan tren da izrekne po koji zgodan citat iz nje. Osjećao sam da sada, nakon dvanaest godina učenja, nećeš moći podleći toj izmišljenoj fabuli koja govori o »plemenitom zločinu« malog studenta, koji naskroz krivi svijet pokušava mijenjati naskroz krivim idejama i planovima. Osjećao sam, pustiti ćeš Valvasorija da postane Raskolnjikov, a onda ćeš ih sebi svojstvenom snagom zgaziti obojicu!

Tea Valvasorija, tog, kako to običan živalj zove, nepopravljivog idealistu, mogao si uništiti na najrazličitije načine. Mogao si ga, potpuno sam siguran, odvratiti od praznih, papirnatih literarnih ludovanja jednim iznenadnim, enormnim bogatstvom, koje bi od njega napravilo trulog i neuracunljivog hedonistu. Mogao si ga, naravno uz moju pomoć, sustavom »paklenih« vizija i objava natjerati u najmračniji, bezizlazni mističizam. Konačno, mogao si ga čeličnim protuargumentima potpuno razoružati i odagnati od te prašnjave, beskorisne knjige. Međutim, ti si odabrao nešto posve drugo, nešto što uopće nije proizilazilo iz biti vašeg poznanstva i »drugovanja«.

Da, sjećam se te pomalo prazne i jalove 1930. godine, sjećam se i onog čudnog sudskog procesa u kojem smo se obojica pojavili među optuženima, da bismo se na koncu vještima pravim manevrima, kao i zbog nedostatka pravih dokaza — ipak izvukli! Ti si veoma vješto i lukavo nagovorio Tea Valvasorija da se pojavi na sudu u ulozu lažnog svjedoka, s potpuno lažnim iskazom koji bi imao olakšati položaj i tebi i meni. Valvasori je pristao. Duboko sam uvjeren da on to nikada ne bi učinio zbog navodnog prijateljstva, ili zbog novca koji je primao. Ne, on bi za tako nešto bio prepošten i presavijestan. Njemu su, naime, ta dva atributa mnogo značila. On je to učinio samo zbog toga što mu se takva gesta učinila pomalo »raskolnjikovskom«, naravno zbog prirode delikta, kao i optužbe, kao i zbog čitavog niza vješto sročених retoričkih argumenata

koje si mu ti podastro u onoj rimskoj kavani noć prije rasprave. I tako je Teo Valvasori, neuspješni student prava, izašao ono jutro pred sud i porotu i iznio svoju napamet naučenu izjavu, koja se pravom istinom nije imala nikakve veze. Samo dva sata kasnije, kada te je sudac prozvaao, ti si izašao i vrlo vješto, s obiljem dokaza, iznio nešto posve drugo, nešto što je potpuno obezvrijedilo Valvasorijev iskaz. Jasno, i tvoja izjava bila je potpuno lažna, ali za razliku od studentove, mnogo logičnija, argumentiranija i prema tome — uvjerljivija! Sjećaš se kako je samo Valvasori, potpuno nijem, zelen u licu i obeznanjen, tupo gledao preda se, bojeći se valjda da mu se pogled ne susretne s pogledom nekog od prisutnih. Mi smo, naravno, bili veoma brzo oslobođeni svake krivice i saučesništva, a Teo Valvasori dobio je zbog lažnog svjedočenja čak četiri mjeseca zatvora. Izgubio je pravo na fakultet, ostavila ga je i djevojka, a otac ga se javno odrekao i razbaštinio, premda je ta baština bila toliko traljava da se zbog toga glupi i naivni Valvasori trebao najmanje nervirati.

Poslije ga nismo nikada vidjeli i tko zna da li je po izlasku iz zatvora još revnije čitao svoj *Delitto e castigo*, ili ga se potpuno odrekao? Nije važno, nije potrebno ni znati, Valvasori je bio jedan od sporednih puteva, a ti si svoju sreću tražio na posve drugom mjestu i na posve drugačiji način, znajući da si joj iz dana u dan, iz događaja u događaj sve bliži i bliži. Da, i sada si sasvim pouzdano znao ono što si na samom početku učenja istom naslućivao kao kroz maglu, nejasno i nerazgovijetno, da se sloboda nalazi u svakoj stvari koja te okružuje, samo ako naučiš da se tom istom stvari poslužiš onako kako ti se tom času prohtije. I da ćeš je, uspiješ li u tom osnovnom zahtjevu, u toj osnovnoj misli, ugrabit i čistu i elementarnu, punu i sveobuhvatnu, jasnu i razumljivu poput simetrična kristala.

Govorio sam ti u tim vrelim, jalovim noćima da se, ukoliko je uopće vjerovati tom pokojnom, epileptičnom piscu, svakako ne starim Karamazovim. Govorio sam ti, hladeci ti vruće čelo svojim ledenim dlanom...

21.

Da, demone, sve je jasno i čisto u ovoj važnoj svibanjskoj noći; sve stvari su na svom mjestu i sve je izvjesno, učitelju moj! Teo Valvasori, taj smiješni, goluzdravi student u uskoj je vezi s onim pijanim prosjakom koji je one ljetne noći, godinu dana nakon što smo se riješili Valvasorija, hrkao na lijevoj obali Tibra. Da, u istom, kako ga zovu, vječnom gradu! Bila je noć i ja sam bio, mora se priznati, pomalo pijan, premda sam čitavu predstavu izveo prilično bistre svijesti. Naime, hoću kazati samo to da bih i potpuno trijezan postupio na isti način.

Ako se dobro sjećam, sjedilo je nas petnaestak u klubu *Il grande maestro*, u klubu koji je bio noćno sastajalište umjetničke i uopće intelektualne »kreme« Rima. Mislim da smo te noći bili prvi i posljednji puta u tom klubu, premda smo se, kao potpuno nepoznati, apsolutno anonimni gosti, dosta dobro osjećali. Te noći dosta se pilo i još više isprazno debatiralo. I tada, u društvu tih petnaest ljudi, ja sam rekao kako bih bio u stanju učiniti sve, tj. bilo što, što mi se u datom trenutku prohtije, te da mi moralne norme, društveni kodeksi i vjera tu ne predstavljaju nikakvih prepreka i ograda. Rekao sam čak da bih mogao dapače i ubiti, ako bih na taj način morao potvrditi svoju slobodnu volju i svu njezinu širinu i nesputanost. Sjećam se da su me vinom raspaljeni diskutanti dočekali »na nož«, te da su me neki od njih nazvali mladom i prepotentnom budalom. Ne sjećam se više kako se dalje odvijala ta prazna i glupa diskusija, ali se dobro sjećam da sam u jednom trenu izveo čitavo to polupijano i raskalašeno društvo napolje, e da bih im pokazao da se ne šalim. Mislio sam isprva kako bi možda bilo najpametnije ubiti ne-

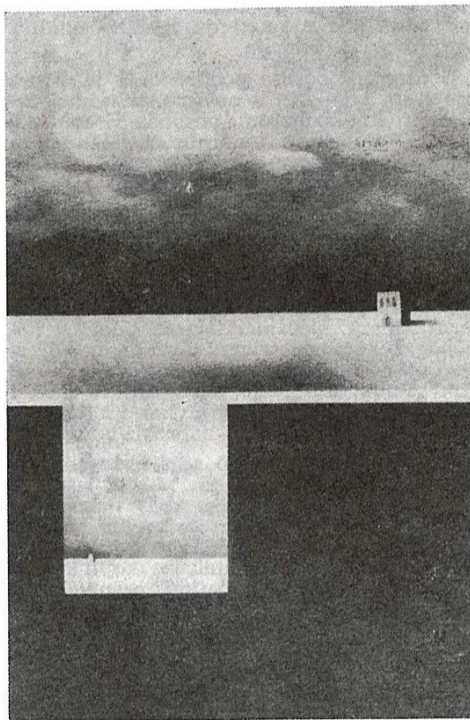
koga od tih lakrdijaša, koji su poput najbeskorisnijih dokonjaka provodili dane u praznim, apstraktnim diskusijama o »velikim stvarima«, ali sam na vrijeme shvatio da takav gest ne bi pogodio cilja. Naime, mogli bi pomisliti da sam to učinio iznerviran i isprovociran njihovim negiranjem i urvedama, mogli bi pomisliti da sam im se na taj način zapravo pokušao osvetiti. I tako bih u njihovim očima ispaao nekakav bolesnik, pervertit, a ne osoba koja dobro zna što govori, što želi i što radi! Upravo stoga morao sam odabrati najneutralnije i najbezazlenije stvorenje koje se uopće u tom trenu moglo pronaći. Ulice su bile puste i već se činilo da će moja izjava i nakana ostati na razini golih, čisto teorijskih razmišljanja. A onda smo naletili na tog prosjaka. Sve to bilo je toliko čudno da sam odmah shvatio da se čitav smisao njegova života svodio na ovaj tren, čitav njegov jadni život našao je opravdanje u činjenici da sam ja nabasao na njega, riješen da ga upotrijebim kao argument jedne velike ideje. Izvaljen nauznak, prosjak je ležao na vrhu strme obale Tibra. Glasno je hrkao, vjerojatno obuzet dubokim pijanim snom. Zapravo, kada malo bolje promislím, čini mi se da smo ga otkrili baš po tom neuobičajeno glasnom hrkanju.

Sjećaš se, demone, ja sam samo rekao: »Gledajte, o ovom sam vam govorio!«, i ne hoteci još jednom ponavljati čitav tloris moje (odnosno našel) velike ideje o slobodi, izvukao sam revolver koji sam nosio zataknut u hlače i prišao usnulom bijedniku. Sada su se svi, kako se to vulgarno kaže, »usrali u gaće«. Nastao je mûk koji je remetio samo jedva čujan šum rijeke i prosjakovo glasno hrkanje.

Negdje u zraku, malo podalje, tamo iznad rijeke, u bešumnom kovitlacu rojili su se divlji anđeli plamenih krila i zažarenih repića. Jasno, osim nas, nitko ih nije mogao zamijetiti.

Onda je pijani prosjak zahrkavši otvorio usta, a ja sam mu hitro zabio cijev revolve-ra među vilice. Kada ih je mehanički ponovo zatvorio, zubi su mu zveknuli o hladan ovalni čelik. Probudio se i razrogačenih očiju pogledao u metalnu spravu koja mu je uronila u usta. Međutim, ništa nije shvatio, jer sam istog trena opalio! Oni mudraci vjerojatno isto tako nisu shvatili ništa; o-bezbedeni i zaprepašćeni gledali su čas u mene, čas u mrtvog prosjaka, na čijim su razjapljenim ustima prskali mali mjehurići tamne krvi.

Da, često si mi govorio, demone moj, kako sloboda može biti strašna i zapanjujuća,

kako je običan čovjek uglavnom ne može ni izdržati, kako se uslijed njezina bljeska može lako sići s uma. Tako je i ta dokona bratija u tom trenu u pravom smislu riječi sišla s uma.

Jadnici, umjesto dvilje, blještave, andeoske slobode, njima su bili draži rdavi, željezni okovi. Umjesto demonska sna, oni su ljubili tihu, vlačnu tamnicu...

Onda si ti, vjerojatno predmnijevajući da će se uskoro povratiti i pribirati, pritrčao i gurnuo nogom smrdljivo prosjakovo tijelo da se otkotrlja strminom u Tibar, a potom me povukao za rukav i potrčao sa mnom. I za tili čas mi smo se izgubili u onim uskim labirintnim kamenim ulicama starog Rima.

Da, tako sam i tog prosjaka stavio u isti pretinac s Teom Valvasorijem, bez obzira što je Teo Valvasori najvjerojatnije uspio preživjeti to opasno, ali i magično »drugovanje« sa mnom.

Ali, učitelju moj, pitam te, prem odgovor i nije važan, da li je to uopće bitno, da li uopće u tom postoji neka suštinska razlika, u tom da netko jest živ, a netko mrtav? Pogotovo kada im obojici smrt ne znači ništa više od očajanja i straha, kada nisu naučili da je vole i da je razumiju u potpunosti?

22.

Da, učeniče moj, blistav je i meteorski tvoj put, dičan i pohvalan tvoj smrtni spisak, tvoja bogata entomološka kolekcija raznobojnih opnokrilaca, koje si odmjerenim potezima pribadače jednostavno zaustavio, okamenio...

A na tom putu znao si se snaći jer si imao jednostavnu i čistu dušu, koja je mogla prihvatiti svaku veliku istinu, razjasniti svaki pojam, pojmiti svaki događaj. Dakle, sve ono što bi se ukazalo u svojoj svojoj očiglednosti. Upravo stoga nisi morao mudrovati, upravo zbog te proosjećane očiglednosti nisi morao zlopatiti svoj razum domišljenjem logičkih sistema, upravo stoga si znao da su od svih onih zločinaca koji ti se zadese na putu najveći zločinci »filosofi«.

Čekajući u svojoj labirintnoj postojbini da se pojaviš, da odrasteš i dozriješ za učenje, nisam ni pretpostavljao kojim ćeš žarom zbrisati s lica zemlje svakog svog bogobojažnog, nesigurnog i neslobodnog neprijatelja, kao i sva njegova zmajska jaja, koja su kao porod od tmine mogla naškoditi ne samo tebi, već i onima koji će redom za tobom doći.

Ne znam da li ti je poznato, da li sam ti to pričao, ali u krevetu pokojne Therese, u Janošićevom drvenom sanduku, u Ebsteinovom »intimnom salonu«, i na ostalim prokletim mjestima, kojima si znao oduzeti snagu i smisao, sada se kote otrovne guje, ništa drugo nego otrovne guje. Da, oni kojima si, kao što se to radi prazničnim pilicima, jednostavno zavrnuo šiju, oni su propovijedali, gotovo javno, protuprirodnu nevinost, oni su prezirali ljubav tijela i pût, zdravu koyalnu hranu, što je bio, kao što smo toliko puta utvrdili i kao što pjesnik kaže: istinski grijeh prema svetom duhu života!

S punim pravom si ih, učeniče, Nikolase moj, bilježio u svoju smrtnu listu, znajući da nije dozvoljeno jesti s njima za istim stolom, jer radeći to baca se kletva na častno društvo izabranika. Znao si da će oni, ne uništiš li ih ti, svjedeno biti obznanjeni, izmoreni glađu i prognani u neku vrst pustinja.

Da, vrijedan si divljenja i poštovanja, Nikolase, ljubavniče moj, ponajviše zbog toga što si voleći svoj put, svoju historiju, uvijek bio svjestan bolne činjenice da će jednom zlonamjernici tvoju »svetu historiju« prozvati »prokletom historijom« i da će to njihovo »prokletlo« slijediti iz nerazumijevanja sveg proteklog, sveg prije urađenog i sveg netom rečenog.

Sjeti se, tako sam ti govorio u tim noćima, tako ti govorim i u ovoj svetoj noći, koju već budni krvnici preobrću u prokletu jutro...

(Odlomak iz romana »Snijeg u Heidelbergu«)